

ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาอนุญาต
ให้ควบรวมกิจการในธุรกิจโทรคมนาคม*

LEGAL ISSUES REGARDING THE APPROVAL OF A MERGER
IN THE TELECOMMUNICATION BUSINESS

กรกฎ พมงาม

Korakod Pomngam

อัครพร สีหวัณนะ

Acharaporn Seehawattana

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

Khon Kaen University Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: Korakod.po@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการ หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานเกี่ยวกับการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม ทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ และวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการในธุรกิจโทรคมนาคม ของประเทศไทย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา กฎหมาย หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม ได้กำหนดในประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีที่คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) พิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคมระหว่างบริษัท โทร คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) จะพบ

*Received: 6 March 2024; Revised: 21 April 2024; Accepted: 22 April 2024.

ปัญหาในการตีความของคำว่า การถือครองธุรกิจ ในบริการประเภทเดียวกัน เนื่องจากการรวมธุรกิจระหว่างบริษัทดังกล่าว เป็นการรวมธุรกิจตามคำนิยามในข้อ 3(1) ของประกาศ กสทช. เรื่อง มาตรการกำกับดูแลการรวมธุรกิจในกิจการโทรคมนาคมแล้ว แต่ กสทช. มีมติเสียงข้างมากรับทราบรายงานการรวมธุรกิจเท่านั้น มติดังกล่าวจึงมิใช่การอนุญาตหรือไม่อนุญาต และเมื่อศึกษาอำนาจหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคมจะพบว่า กสทช. เป็นหน่วยงานเดียวที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม จึงควรที่จะมีระบบคานอำนาจระหว่างหน่วยงานในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม

คำสำคัญ: ปัญหาทางกฎหมาย, ควบรวมกิจการ, ธุรกิจโทรคมนาคม

Abstract

This study endeavored to explore the conceptual and theoretical underpinnings pertaining to mergers within the telecommunications industry. It also examined the regulatory authority vested in relevant state agencies, as well as the criteria established by such entities to authorize mergers of telecommunications organizations, both domestically in Thailand and internationally. Employing a qualitative research methodology, this descriptive study amalgamated insights from diverse sources, including legal texts, academic literature, and pertinent research papers, to analyze the legal ramifications surrounding the sanctioning of mergers in Thailand's telecommunications sector.

The findings of the study revealed an apparent discrepancy between the criteria for authorizing mergers of telecommunications businesses, as stipulated in the announcement titled “Preventive Measures of Monopolization and Unfair Trade Practices in the Telecommunication Business B.E. 2549” issued by the Telecommunication and Broadcasting Committee (TBC), and the authorization granted for the merger between True Corporation PLC and Total Access Communication PLC. The crux of the issue lies in the interpretation of the phrase “running the business in the same category.” Despite the merger's conformity with the definition provided in clause

3(1) of the aforementioned announcement, the TBC, through a majority vote, acknowledged the merger without explicitly authorizing or rejecting it. Furthermore, upon examining the distribution of regulatory powers, it was discovered that the NTBC wields sole authority in sanctioning such mergers. Consequently, the study recommends the implementation of a system of checks and balances among the entities involved in the merger process within the telecommunication sector.

Keyword: Legal Issues, Merger, Telecommunications business

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้คลื่นความถี่และสิทธิในการเข้าใช้วงโคจรดาวเทียมเป็นสมบัติของชาติ และเป็นหน้าที่ของรัฐในการรักษาและใช้ประโยชน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติและประชาชน ซึ่งรัฐต้องจัดให้มีองค์กรของรัฐที่มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับคลื่นความถี่ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 60) โดยกำหนดให้คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เป็นองค์กรของรัฐตามมาตรา 60 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 274) ที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่และสิทธิในการเข้าใช้วงโคจรดาวเทียม กำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม รวมถึงการจัดให้มีมาตรการต่าง ๆ เพื่อป้องกันมิให้มีการแสวงหาประโยชน์จากผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรม

สำหรับการให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ ถือเป็นการประกอบกิจการโทรคมนาคมอย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยคลื่นความถี่เป็นตัวกลางในการรับส่งข้อมูล (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2566) ซึ่งในปัจจุบันสภาพตลาดโทรคมนาคมสำหรับการให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ภายในประเทศมีผู้ให้บริการอยู่จำนวน 4 ราย ได้แก่ บริษัท แอดวานซ์ ไวร์เลส เน็ทเวอร์ค จำกัด (AWN) มีส่วนแบ่งในตลาดสูงสุด ร้อยละ 46.70 รองลงมาเป็นบริษัท ทู มูฟ เอเชีย ยูนิเวอร์แซล คอมมิวนิเคชั่น จำกัด (TUC) มีส่วนแบ่งตลาด ร้อยละ 31.17 บริษัท ดีแทค ไตรเน็ต จำกัด (DTN) ส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 19.74 และบริษัท โทรคมนาคมแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) (NT) ส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 2.39 (คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2565) ต่อมาได้มีการควบรวมกิจการระหว่างบริษัท ทู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซส คอมมู

นิเคชั่น จำกัด (มหาชน) (DTAC) การควบรวมกิจการระหว่างบริษัทดังกล่าว ส่งผลให้เกิดบริษัทใหม่ (NewCo) ซึ่งรับไปทั้งสิทธิ หน้าที่ ทรัพย์สิน และหนี้สินของทั้งสองบริษัทดังกล่าว ตลาดการให้บริการ โทรคมนาคมสำหรับการให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ในปัจจุบัน จึงมีผู้ให้บริการอยู่ 3 ราย ได้แก่ AWN, NT และบริษัทที่เกิดขึ้นใหม่ (NewCo) หากพิจารณาส่วนแบ่งตลาดของบริษัทโทรคมนาคมแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) (NT) อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ให้บริการที่มีส่วนแบ่งตลาดน้อยมาก ทำให้ผู้ให้บริการหลักอยู่เพียง 2 ราย คือ บริษัท แอดวานซ์ ไวร์เลส เน็ทเวอร์ค จำกัด (AWN) และ NewCo ซึ่งหากพิจารณาส่วนแบ่งตลาดของทั้งสองบริษัทนี้รวมกันแล้ว จะพบว่ามีส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 97.61 การควบรวมกิจการระหว่างบริษัท ทู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) (DTAC) ดังกล่าว จึงส่งผลกระทบต่อในด้านต่าง ๆ เช่น ทำให้ผู้ให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ในประเทศไทย มีจำนวนลดลง การกระจุกตัวของตลาดการให้บริการมีค่าสูงมากขึ้น เนื่องจากค่า Herfindahl-Hirschman Index (HHI) ที่เป็นดัชนีที่ใช้คำนวณการกระจุกตัวของตลาดมีค่าสูงมากขึ้นกว่าเดิมถึง 1,000 จุด อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้บริโภคและการแข่งขันในกิจการโทรคมนาคม โดยเฉพาะตลาดการให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ โดยผลกระทบที่เป็นปัจจัยด้านลบที่อาจเกิดขึ้น สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2565)

1.1 ทางเลือกของผู้บริโภค

ทางเลือกของผู้บริโภคจะลดลง เพราะผู้ให้บริการจะมีรูปแบบการให้บริการที่มีความคล้ายคลึงกัน

1.2 อัตราค่าบริการ

อัตราค่าบริการมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น หากมองในรูปแบบของเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากการแข่งขันที่ลดลงและการกระจุกตัวของตลาดเพิ่มมากขึ้น

1.3 การเข้าสู่ตลาดของผู้ให้บริการรายใหม่

การเข้าสู่ตลาดของผู้ให้บริการรายใหม่จะมีการลงทุนที่สูง ผู้ให้บริการรายใหญ่ที่อยู่ในตลาดอาจมีพฤติกรรมกีดกันผู้ให้บริการรายใหม่ในการเข้าสู่ตลาดที่ยากขึ้น

1.4 การถือครองคลื่นความถี่

การถือครองคลื่นความถี่ของทั้งสองบริษัท เมื่อมีการควบรวมกิจการแล้ว จะทำให้บริษัทที่เกิดขึ้นใหม่มีการถือครองคลื่นความถี่ที่มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม บริษัท แอดวานซ์ ไวร์เลส เน็ทเวอร์ค จำกัด ยังคงเป็นบริษัทที่ถือครองคลื่นความถี่มากที่สุด

ดังนั้น การควรวรรณกิจการโทรคมนาคมระหว่างบริษัท ทรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) จะส่งผลให้มีผู้ให้บริการหลัก ๆ อยู่เพียง 2 ราย และอาจส่งผลให้เกิดการผูกขาด หรือลด หรือจำกัดการแข่งขัน หรือส่งผลกระทบต่อในด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวข้างต้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษากฎหมายและหลักเกณฑ์ที่ กสทช. ใช้พิจารณาอนุญาตให้ควรวรรณกิจการโทรคมนาคมบริษัท ทรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกิจการโทรคมนาคม การควรวรรณกิจการ และวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควรวรรณกิจการโทรคมนาคมของประเทศไทย
- 2) เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการพิจารณาอนุญาตให้ควรวรรณกิจการโทรคมนาคมของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และประเทศเครือรัฐออสเตรเลีย และศึกษาอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่พิจารณาอนุญาตให้ควรวรรณกิจการโทรคมนาคมของประเทศไทยและประเทศเครือรัฐออสเตรเลีย
- 3) เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควรวรรณกิจการในธุรกิจโทรคมนาคมของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากการวิจัยเอกสาร (Document Research) ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา กฎหมาย หนังสือ บทความวิชาการ และข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาแล้วจึงสรุปพร้อมเสนอแนวทางแก้ไข

ผลการวิจัย

โทรคมนาคม หมายถึง การส่ง การแพร่ หรือสิ่งอื่นใดที่ทำให้เข้าใจความหมายได้โดยระบบคลื่นความถี่ ระบบสาย ระบบแสง ระบบคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า หรือระบบอื่น กิจการโทรคมนาคม จึงเป็นกิจการประเภทหนึ่งที่สามารถสื่อหรือทำให้เข้าใจความหมายได้โดยระบบคลื่นความถี่ ระบบสาย ระบบ

แสง ระบบคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า หรือระบบอื่น ซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของ กสทช. ในเรื่องของการกำกับดูแลการประกอบกิจการ และคุ้มครองผู้บริโภคจากการใช้บริการด้วย (สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2553)

การควบรวมกิจการ คือ การที่กิจการได้มาซึ่งหุ้น สินทรัพย์ หน่วยธุรกิจ หรือกิจการอื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจควบคุมหรือครอบครอง โดยมีความก้าวหน้าของธุรกิจ ความสามารถในการแข่งขันเป็นเป้าหมาย (ธัญพร เปาทอง, 2559) ซึ่งการควบรวมกิจการสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การได้มาซึ่งทรัพย์สินหรือกิจการเป้าหมาย (Asset/Business acquisition) การได้มาซึ่งหุ้นของกิจการ (Share Acquisition) และการรวมสองกิจการเข้าด้วยกันเป็นกิจการใหม่ (Amalgamation) (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2566)

รูปแบบการควบรวมกิจการมีอยู่ 3 รูปแบบ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

1. การควบรวมกิจการแบบแนวนอน (Horizontal Merger and Acquisition) คือ การควบรวมกิจการระหว่างธุรกิจที่อยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกัน
2. การควบรวมกิจการแบบแนวตั้ง (Vertical Merger and Acquisition) คือ การควบรวมกิจการระหว่างธุรกิจที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทานเดียวกัน
3. การควบรวมกิจการแบบอื่น ๆ (Other Merger and Acquisition) คือ การควบรวมกิจการระหว่างธุรกิจที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน

หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคมของประเทศไทยพิจารณาจากประกาศ 2 ฉบับ ได้แก่ ประกาศ กสทช. เรื่อง มาตรการกำกับดูแลการรวมธุรกิจในกิจการโทรคมนาคม (ประกาศ กสทช.๑) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการควบรวมกิจการ และประกาศ กทช. เรื่อง มาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 (ราชกิจจานุเบกษา, 2549) จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการพิจารณาและอำนาจของ กสทช. ในการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดในธุรกิจโทรคมนาคม โดยหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม มีสาระสำคัญกำหนดไว้ในข้อ 8 ของประกาศ กทช.๑ เมื่อศึกษาประกาศ กทช.๑ และนำมาพิจารณากับกรณีศึกษาการรวมธุรกิจระหว่างบริษัท ทูริ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (TRUE) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) (DTAC) จะพบปัญหาในการตีความคำว่า “การถือครองธุรกิจใน

บริการประเภทเดียวกัน” ที่กำหนดไว้ในข้อ 8 ของประกาศ กทช.๑ เนื่องจากการรวมธุรกิจระหว่าง TRUE และ DTAC กสทช. มีมติว่าการรวมธุรกิจนั้นไม่เป็นการถือครองธุรกิจให้บริการเดียวกัน จึงรับทราบการรวมธุรกิจและกำหนดเงื่อนไขและมาตรการเฉพาะไว้ ซึ่งการรับทราบนี้ไม่มีผลเป็นคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตแต่อย่างใด และเมื่อพิจารณาสถานะทางใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคมแล้วจะพบว่า TRUE มีใช้ผู้รับใบอนุญาต แต่มีสถานะเป็นผู้มีอำนาจควบคุมของบริษัท ทู มูฟ เอช ยูนิเวอร์แซล คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคมแบบที่หนึ่งและแบบที่สาม และ DTAC มีสถานะเป็นผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคมแบบที่หนึ่งและมีสถานะเป็นผู้มีอำนาจควบคุมบริษัท ดีแทค ไตรเน็ต จำกัด ซึ่งเป็นผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคมทั้งสามแบบ อย่างไรก็ตาม คำว่า “การรวมธุรกิจ” ประกาศ กสทช.๑ ได้กำหนดไว้ให้หมายความถึงผู้รับใบอนุญาตหรือผู้มีอำนาจควบคุมของผู้รับใบอนุญาตรวมกับผู้รับใบอนุญาตรายอื่น หรือผู้มีอำนาจควบคุมของผู้รับใบอนุญาตรายอื่นด้วย การรวมธุรกิจระหว่าง TRUE และ DTAC จึงมีความหมายตรงกับการรวมธุรกิจตามประกาศ กสทช.๑ แล้ว

ดังนั้น ประกาศ กสทช.๑ และประกาศ กทช.๑ ที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม ยังมีปัญหาในการตีความคำว่า “การรวมธุรกิจ” และ “การถือครองธุรกิจให้บริการประเภทเดียวกัน” ซึ่งประกาศทั้งสองฉบับเมื่อนำมาใช้พิจารณาอนุญาตแล้ว ยังมีการตีความที่ไม่สอดคล้องกัน ส่งผลให้เกิดการอาศัยช่องว่างทางกฎหมายดังกล่าว แสวงหาประโยชน์ในเชิงธุรกิจ อีกทั้งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรการเพื่อป้องกันมิให้การแข่งขันเกิดการผูกขาด หรือกีดกันทางการค้าที่อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ มีข้อยกเว้นมิให้ใช้กับธุรกิจที่มีกฎหมายเฉพาะกำกับดูแลอยู่ จึงทำให้การพิจารณาอนุญาตการควบรวมกิจการโทรคมนาคมขาดการคานอำนาจระหว่างหน่วยงานของรัฐ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้น กสทช. จึงควรที่จะมีการทบทวน ปรับปรุง จัดให้มีคำนิยามความหมายของคำว่า “การถือครองธุรกิจให้บริการประเภทเดียวกัน” ที่กำหนดในข้อ 8 ของประกาศ กทช.๑ เพื่อให้เกิดความชัดเจน และให้สอดคล้องกับคำว่า “การรวมธุรกิจ” ที่ประกาศ กสทช.๑ กำหนด โดยอาจนำรูปแบบการรวมธุรกิจ มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคมในประเทศไทย รวมถึงนำแนวทางในการกำกับดูแลการควบรวมกิจการในแต่ละหน่วยงานของต่างประเทศมาพิจารณา เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมต่อไป เช่น

1. สหภาพยุโรป ได้กำหนดระเบียบสหภาพยุโรปว่าด้วยการรวมตัวกันของผู้ประกอบธุรกิจ ค.ศ. 2004 (COUNCIL REGULATION (EC), No.139/2004) มาตรา 3 ที่ได้กำหนดค่านิยามการรวมตัวกันระหว่างผู้ประกอบธุรกิจที่จะต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายไว้ เช่น การพิจารณาจากการได้มาซึ่งอำนาจในการควบคุมทั้งทางตรง ทางอ้อม ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน โดยบุคคลหนึ่งหรือหลายคน ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมผู้ประกอบธุรกิจ ไม่ว่าด้วยวิธีการซื้อหุ้น สินทรัพย์ สัญญา หรือวิธีอื่นใด กล่าวคือ แม้จะเป็นผู้มีอำนาจควบคุมของผู้ประกอบธุรกิจก็ตาม หากประสงค์จะควบรวมกิจการจะต้องอยู่ภายใต้ของกฎหมาย

2. ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีพระราชบัญญัติโทรคมนาคม ปี ค.ศ. 1996 (The Telecommunication Act of 1996) มีสาระสำคัญ คือ การยกเลิกอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของคณะกรรมการกำกับดูแลกิจการสื่อสารของสหรัฐอเมริกา (The Federal Communications Commission : FCC) ซึ่งเป็นหน่วยงานเพียงหน่วยงานเดียวที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม โดยบัญญัติให้อำนาจแก่กรมต่อต้านการผูกขาด กระทรวงยุติธรรม (The Antitrust Division of the Department of Justice : DOJ) และคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า (The Federal Trade Commission : FTC) มีอำนาจหน้าที่ร่วมในการพิจารณาการควบรวมกิจการโทรคมนาคมด้วย ดังนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีหลายหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคมร่วมกัน

อภิปรายผล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พุทธศักราช 2550 และพุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้คลื่นความถี่มีสถานะเป็นสมบัติของชาติ โดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 เป็นครั้งแรก ซึ่งรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 ได้มีการเพิ่มเติมให้ “สิทธิในการเข้าใช้วงโคจรดาวเทียม” เป็นสมบัติของชาติด้วย นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 มาตรา 60 วรรคสาม ยังกำหนดรายละเอียดของการคุ้มครองประชาชนมิให้ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบการ และการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2565)

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กสทช. มีสถานะเป็นองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ มีอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 60 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง

วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 27 ในการกำกับดูแลการใช้คลื่นความถี่สำหรับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม รวมถึงมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำอันเป็นการผูกขาดหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม กสทช. จึงเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม ตามประกาศ กสทช.ฯ ข้อ 9 ประกอบประกาศ กทช.ฯ ข้อ 8 แม้ในประเทศไทยจะมีคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า (กขค.) ที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจและคุ้มครองกระบวนการแข่งขันทางการค้า ให้มีการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม โดยการบังคับใช้พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ซึ่งมุ่งกำกับดูแลการแข่งขัน 2 ด้าน คือ การกำกับดูแลการรวมธุรกิจ และการกำกับดูแลพฤติกรรมทางการค้า (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2565) อย่างไรก็ตาม กขค. ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาการควบรวมกิจการโทรคมนาคม ตามมาตรา 4(4) แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

กรณีที่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคมที่ประสงค์จะควบรวมกิจการระหว่างกัน จะต้องรายงานให้เลขาธิการ กสทช. ทราบ (ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการกำกับดูแลการรวมธุรกิจในกิจการโทรคมนาคม ข้อ 5) เมื่อมีการรายงานแล้ว กสทช. จะพิจารณาตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในประกาศ กสทช.ฯ และประกาศ กทช.ฯ โดยหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ประกาศ กสทช.ฯ กำหนดให้การรายงานการรวมธุรกิจให้ถือเป็นการขออนุญาตรวมธุรกิจจาก กสทช. ตามประกาศ กทช.ฯ ดังนั้น การพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม จะพิจารณาจากประกาศ กทช.ฯ ข้อ 8 ซึ่งกำหนดให้การถือครองธุรกิจในบริการประเภทเดียวกัน โดยการเข้าซื้อหรือถือหุ้นเกินกว่าร้อยละสิบของหุ้นทั้งหมด เข้าซื้อสินทรัพย์ทั้งหมดหรือบางส่วน เพื่อควบคุมนโยบายหรือการบริหารของผู้รับใบอนุญาตรายอื่นจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

2. กรณีที่ กสทช. พิจารณาแล้วเห็นว่า การถือครองธุรกิจในบริการประเภทเดียวกัน อาจส่งผลให้เกิดการผูกขาด หรือลด หรือจำกัดการแข่งขัน กสทช. มีอำนาจในการสั่งห้ามมิให้มีการถือครองธุรกิจได้ ทั้งนี้ การพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการผูกขาด หรือลด หรือจำกัดการแข่งขัน จะพิจารณาตาม

ประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำอันผูกขาด หรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 ข้อ 5

การมีคำสั่งเกี่ยวกับการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม จึงไม่ควรพิจารณาโดยยึดสถานะทางใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคมมาเป็นเกณฑ์ ในการกำหนดว่าเป็นผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการประเภทเดียวกันตามประกาศ กทช.ฯ หรือไม่ และมีมติเพียงแค่รับทราบการรวมธุรกิจเท่านั้น ดังที่ปรากฏในกรณีศึกษาการรวมธุรกิจระหว่างบริษัท ทูธ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (TRUE) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) (DTAC) (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2565) เพราะประกาศ กทช.ฯ กำหนดให้การรวมธุรกิจ หมายถึง ผู้รับใบอนุญาตหรือผู้มีอำนาจควบคุมของผู้รับใบอนุญาตรวมกับผู้รับใบอนุญาตรายอื่น หรือผู้มีอำนาจควบคุมของผู้รับใบอนุญาตรายอื่นด้วย ดังนั้น กทช.ฯ จึงควรที่จะพิจารณาและมีคำสั่งได้ 3 กรณี ได้แก่ มีคำสั่งอนุญาตให้รวมธุรกิจ มีคำสั่งห้ามการรวมธุรกิจ หรือมีคำสั่งอนุญาตให้มีการรวมธุรกิจ โดยกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการเฉพาะ

สำหรับการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคมของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ประเทศเครือรัฐออสเตรเลีย และสหภาพยุโรป มีข้อแตกต่างจากราชอาณาจักรไทยทั้งในเรื่องของหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาต รวมถึงการกำหนดสถานะของผู้มีอำนาจควบคุม ผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคม ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายด้วยหากประสงค์จะควบรวมกิจการระหว่างกัน ดังนี้

1. สหรัฐอเมริกา มีนโยบายในการแข่งขันในการกำกับดูแลการประกอบกิจการโทรคมนาคม ประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ คือ ต้องไม่เป็นนโยบายเดียว ต้องไม่มีหน่วยงานเดียวที่กำกับดูแลนโยบายด้านการแข่งขัน และการแข่งขันต้องมีความสมดุล (สำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ดังนั้น สหรัฐอเมริกาจึงมีหลายหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม เช่น คณะกรรมการกำกับดูแลกิจการสื่อสารของสหรัฐอเมริกา (The Federal Communications Commission : FCC) กรมต่อต้านการผูกขาด กระทรวงยุติธรรม (The Antitrust Division of the Department of Justice : DOJ) และคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า (The Federal Trade Commission : FTC)

2. ประเทศเครือรัฐออสเตรเลีย กฎหมายการแข่งขันทางการค้ามีการบัญญัติให้ครอบคลุมถึงเรื่องการควบรวมกิจการในอุตสาหกรรมต่าง ๆ รวมถึงอุตสาหกรรมโทรคมนาคม และการกำกับดูแลด้าน

ราคาในการเชื่อมต่อโครงข่ายโทรคมนาคมด้วย ส่งผลให้คณะกรรมการด้านการแข่งขันและผู้บริโภคแห่งออสเตรเลีย (Australian Competition and Consumer Commission : ACCC) มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลการแข่งขันทางการค้า การพิจารณาอนุญาตให้ควรวรรวมกิจการโทรคมนาคม และการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งแตกต่างจากราชอาณาจักรไทยที่จะแยกหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า (กชค.) ที่มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ในการกำกับดูแลการแข่งขันทางการค้า การพิจารณาอนุญาตให้ควรวรรวมกิจการ แต่ไม่รวมถึงกิจการโทรคมนาคมที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

3. สหภาพยุโรป ได้มีระเบียบสหภาพยุโรปว่าด้วยการรวมตัวกันของผู้ประกอบธุรกิจ ค.ศ. 2004 (COUNCIL REGULATION (EC), No.139/2004) มาตรา 3 ได้ नियามการรวมตัวกันระหว่างผู้ประกอบธุรกิจที่จะต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายไว้ เช่น การพิจารณาจากการได้มาซึ่งอำนาจในการควบคุมทั้งทางตรง ทางอ้อม ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน โดยบุคคลหนึ่งหรือหลายคนซึ่งมีอำนาจในการควบคุมผู้ประกอบธุรกิจ ไม่ว่าด้วยวิธีซื้อหุ้น สินทรัพย์ สัญญา หรือวิธีอื่นใด ดังนั้น ผู้ที่ประสงค์จะควรวรรวมกิจการจะเป็นผู้มีอำนาจควบคุมของผู้รับใบอนุญาตก็ตาม การควรวรรวมกิจการโทรคมนาคมจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและผ่านการพิจารณาจากสหภาพยุโรป (พีรพงศ์ จงไพศาลสกุล, 2563) ด้วยเหตุนี้ จึงมีความแตกต่างกับกรณี กสทช. พิจารณาการควรวรรวมกิจการโทรคมนาคมระหว่างบริษัท ทรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (TRUE) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) (DTAC) ซึ่ง กสทช. มีมติเสียงข้างมาก รับทราบการรวมธุรกิจ โดยให้เหตุผลว่าการควรวรรวมกิจการระหว่างบริษัทดังกล่าวไม่เป็นการถือครองธุรกิจให้บริการประเภทเดียวกัน ตามข้อ 8 ของประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดผูกขาดหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 เนื่องจากบริษัท ทรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (TRUE) ไม่ได้มีสถานะเป็นผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ประกาศหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควรวรรวมกิจการในธุรกิจโทรคมนาคม ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พุทธศักราช 2544 ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการกำกับดูแลการ

รวมธุรกิจในการกิจการโทรคมนาคม และประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำอันผูกขาด หรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในการกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 ควรที่จะมีความสอดคล้องกัน เพื่อลดปัญหาในการที่ผู้ประกอบการโทรคมนาคมอาศัยช่องว่างทางกฎหมายอันก่อให้เกิดปัญหาในการตีความที่หน่วยงานที่มีอำนาจพิจารณาอาจตีความแตกต่างกันไป

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ควรพิจารณาทบทวนปรับปรุงคำว่า “การถือครองธุรกิจให้บริการประเภทเดียวกัน” ที่กำหนดในมาตรา 21(2) แห่งพระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 และข้อ 8 ของประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำอันผูกขาด หรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในการกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการที่ กสทช. จะนำไปใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม เพื่อให้สอดคล้องกับการควบรวมกิจการในปัจจุบัน และที่สำคัญเพื่อให้สอดคล้องกับคำว่า “รวมธุรกิจ” ที่ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการกำกับดูแลการรวมธุรกิจในการกิจการโทรคมนาคม กำหนดไว้ในข้อ 3 เพราะ ประกาศ กสทช. เรื่อง มาตรการกำกับดูแลการรวมธุรกิจในการกิจการโทรคมนาคม เป็นประกาศที่กำหนดให้การรายงานการรวมธุรกิจถือเป็นการขออนุญาตตามข้อ 8 ของประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำอันผูกขาดหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในการกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 ประกาศทั้งสองฉบับจึงต้องมีความสอดคล้องกันในด้านคำนิยามที่ กสทช. จะนำมาใช้ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม แต่จากกรณีการควบรวมกิจการระหว่างบริษัท ทรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ที่มีได้มีสถานะเป็นผู้รับใบอนุญาต แต่เป็นบริษัทที่มีอำนาจควบคุมผู้รับใบอนุญาต และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) ที่มีสถานะเป็นผู้รับใบอนุญาต โดยทั้งสองบริษัทดังกล่าวอยู่ในตลาดการให้บริการโทรคมนาคม ซึ่ง กสทช. มีมติเสียงข้างมาก “รับทราบ” รายงานการรวมธุรกิจและกำหนดเงื่อนไขเท่านั้น มิได้มีมติว่าอนุญาต หรือไม่อนุญาต หรืออนุญาตให้รวมธุรกิจ โดยกำหนดมาตรการเฉพาะให้ผู้รวมธุรกิจดำเนินการ ทั้งที่การรวมธุรกิจระหว่างบริษัท ทรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด

(มหาชน) เป็นการรวมธุรกิจตามข้อ 3(1) ของประกาศ กสทช. เรื่อง มาตรการกำกับดูแลการรวมธุรกิจในกิจการโทรคมนาคมแล้ว

เพื่อให้ประกาศทั้งสองฉบับมีความเชื่อมโยงกัน และป้องกันไม่ให้เกิดช่องว่างในการพิจารณาอนุญาตการควบรวมกิจการ จึงควรที่จะมีการปรับปรุงคำว่า “การถือครองธุรกิจในบริการประเภทเดียวกัน” ที่กำหนดในมาตรา 21(2) แห่งพระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 และในข้อ 8 ของประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการป้องกันมิให้มีการกระทำอันผูกขาดหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 ต่อไป

2. จะต้องมีระบบคานอำนาจระหว่างหน่วยงานของรัฐ ในการพิจารณาอนุญาตให้ควบรวมกิจการโทรคมนาคม รวมถึงมีขั้นตอนของการอุทธรณ์ไปยังศาลหากมีปัญหาในการตีความข้อกฎหมาย โดยอาจนำแนวทางของต่างประเทศมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมาย พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีกรมต่อต้านการผูกขาด กระทรวงยุติธรรม (The Antitrust Division of the Department of Justice: DOJ) และคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า (The Federal Trade Commission: FTC) มีอำนาจในการพิจารณาอนุญาตการรวมธุรกิจโทรคมนาคมด้วย

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2565). รายงานผลการปฏิบัติงาน กสทช. ประจำปี 2565. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กสทช.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2555). *M&A Mergers and Acquisitions ทางเลือกสู่ความสำเร็จธุรกิจไทย*. เรียกใช้เมื่อ 8 กันยายน 2566 จาก <https://shorturl.asia/vMb1y>.
- ฉันทพร เปาทอง. (2559). การควบรวมกิจการโทรทัศน์เข้าข่ายการโอฬาสติเฉพาะตัวของผู้รับใบอนุญาตจริงหรือ. *วารสาร กสทช. ประจำปี 2559*, 1(1), 255-280.
- พิรพงศ์ จงไพศาลสกุล. (2563). การศึกษาเปรียบเทียบระบบกำกับดูแลการรวมธุรกิจตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชกิจจานุเบกษา. (2549). ประกาศคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำอันเป็นการผูกขาดหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2549 ข้อ 8. เล่ม 123 ตอนพิเศษ 99 ง (25 กันยายน 2549).

_____. (2561). ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง มาตรการกำกับดูแลการรวมธุรกิจในกิจการโทรคมนาคม ข้อ 5, ข้อ 8, ข้อ 9. เล่ม 135 ตอนพิเศษ 200 ง (20 สิงหาคม 2561).

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2553). พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). การควบคุมและการถือหุ้นไว้ในกิจการโทรคมนาคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

_____. (2565). รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาผลกระทบกรณีการควบรวมกิจการโทรคมนาคม ระหว่าง True กับ DTAC และการค้าปลีก - ค้าส่ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2557). ความหมายและประเภทธุรกิจของธุรกิจโทรคมนาคม. เรียกใช้เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.sme.go.th>.

COUNCIL REGULATION (EC). (No.139/2004). 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation).